

Kati Laine-Rissanen

Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020

Liikunnanohja AMK

Liikunnan- ja vapaa-ajan
koulutus

Kevät 2018

KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tiivistelmä

Tekijä: Laine-Rissanen, Kati

Työn nimi: Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020

Tutkintonimike: Liikunnanohjaaja AMK

Asiasanat: ohjelma, strategia, liikuntapalvelut, hyvinvointi, sote- ja maakuntaudistus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020, jossa otettiin huomioon paikallinen liikunnan kenttä, paikalliset ja alueelliset strategiat ja ohjelmat laajennettuna valtakunnallisiin tietokantoihin, hankkeisiin sekä sote- ja maakuntaudistukseen. Opinnäytetyön tilajana oli Pihtiputaan kunnan sivistystoimi. Viitasaaren kaupungin ja Pihtiputaan kunnan liikunta-toimet kuuluvat Pihtiputaan kunnan sivistystoimen alaisuuteen. Viitasaari ja Pihtipudas muodostavat yhdessä Wiitaunionin. Molemmat kunnat ovat itsenäisiä, mutta kuntien palvelutuotanto on järjestetty yhteiseksi.

Opinnäytetyö mukaillee konstruktivistista kehittämistoiminnan mallia ja on luonteeltaan kehittämistutkimus. Malli jakautui aloitusvaiheeseen, suunnitteluvaiheeseen, työstövaiheeseen, tarkistusvaiheeseen sekä viimeistelyvaiheeseen. Tutkimusosuus toteutettiin analysoimalla valmiita dokumentteja, joita olivat muun muassa kuntien strategiat ja TEAviisarin vertailutietojärjestelmä. Dokumentteja analysoitiin tutkimuskysymysten valossa, jotka olivat johdettu toimeksiantosopimuksen määrittämisestä.

Kehittämishankkeessa syntyi valmiina tuotoksena Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020. Ohjelmassa määriteltiin kuntien liikuntatoimien painopisteet tuleville vuosille ja toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi. Nämä toimenpiteet aikataulutettiin, vastuutettiin ja niille määriteltiin toteutumisen seurantamenetelmät. Liikuntaohjelmassa laadittiin myös liikuntapaikkarakentamisen investointisuunnitelma vuosille 2018–2020 Viitasaaren kaupungille. Tutkimuksessa kävi ilmi, että molemmissa kunnissa hoidetaan jo suurin osa asioista aineistoista esiin nousseella tavalla. Näytä asioita ei ole kirjattu Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 tavoite- ja toimenpidetaulukoihin. Tavoite- ja toimenpidetaulukoihin ei ole myöskään kirjattu asioita, jotka eivät onnistu tämänhetkisillä resursseilla. Osa toimenpiteistä vaativat kunnilta virallisia päätöksiä, jotta asiat voitaisiin hoitaa suositulla tavalla.

Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020 hyväksyttiin 15.5.2018 sivistyslautakunnassa, jonka jälkeen se menee vielä hyväksyttäväksi Viitasaaren kaupungin ja Pihtiputaan kunnan kunnanhallitukseen ja -valtuustoihin. Tämän jälkeen se on virallinen toimintaa ja päätöksentekoa ohjaava asiakirja. Opinnäytetyön rajaamisesta johtuen sekä opinnäytetyö prosessin aikana minulla heräsi mieleeni useita jatkotutkimusaiheita, joita voisi tulevaisuudessa tarkastella. Kyseisestä liikuntaohjelmasta jätettiin tietoisesti pois soveltavan liikunnan osuuden tarkempi tarkastelu ja suunnitelma. Soveltavan liikunnan ohjelman laatiminen Wiitaunionin liikuntaohjelma voimassaoloaikana olisi tarpeen. Lisäksi voisi olla hyödyllistä laatia varsinainen liikuntapaikkaohjelma, jossa investointien lisäksi otettaisiin kantaa esimerkiksi nykyisten liikuntapaikkojen peruskorjauksiin sekä mahdollisiin varustelutasojen nostoon. Pyöräilyn ja kävelyn edistämisen ohjelma tai suunnitelman puuttuminen nousi myös tutkimuksessa. Lisäksi ajankohtaista olisi laatia vuosien 2018–2020 aikana liikunnan palveluketjumalli yhteistyössä kunnan sivistystoimen ja perusturvan kanssa, joka varmistaisi toimintojen toimivuuden jouhevasti sote- ja maakuntaudistuksen jälkeen.

Abstract

Author: Laine-Rissanen, Kati

Title of the Publication: Wiitaunioni sports program 2018–2020

Degree Title: Bachelor of Sports Studies

Keywords: program, strategy, physical activity services, well-being, renovation of social, sanitary and province

The purpose of this thesis was to develop a Wiitaunioni sports program 2018–2020: In the design of the programme, the local sports field, local and regional strategies and programs, national databases, projects, and renovation of the social, sanitary and province services were taken into account. The commissioner of the thesis was the department of education and cultural services in the municipality of Pihtipudas. Viitasaari and Pihtipudas form together Wiitaunioni.

The study utilized the constructivist model of development. The model was divided into the initial stage, design stage, working phase, revision phase and finishing stage. Additionally, the exciting documents were analyzed according to the research questions.

Wiitaunioni sports program 2018–2020 was the progeny of this development. In this program the priorities for municipal sports activities for the coming years and measures to achieving goals were described. These measures were scheduled, responded to and defined by follow-up methods for the implementation. In the sports program an investment plan for the sports placement construction for Viitasaari in 2018-2020 was created. The study showed that the both municipalities are already managing the majority of the issues raised in the materials. Some of the measures require more resources from the municipalities to make official decisions in order to operate in the recommended manner.

Wiitaunioni sports program 2018–2020 was approved on May 15, 2018 by the civilization board, after which it will be approved by the both municipal governments and councils. Thereafter it will be an official document to lead actions and decision making.

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat.....	3
	2.1 Tutkimusongelma ja opinnäytetyötä ohjaavat kysymykset.....	3
	2.2 Lähestymistapa, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät	4
3	Liikuntaohjelmaa ohjaavat valtakunnalliset tekijät.....	6
	3.1 Liikuntalaki	6
	3.2 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote- ja maakuntaudistuksessa ..	6
	3.2.1 HYTE-kerroin	7
	3.3 TEAviisari.....	8
	3.4 Keski-Suomen liiton Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia — visio 2020	9
	3.5 Meijän polku-edistämislake 2017–2047	11
4	Liikuntaohjelmaa ohjaavat paikalliset tekijät	12
	4.1 Hyvinvointipalvelut kuntastrategioissa	12
	4.2 Wiitaunionin hyvinvointiryhmä, Wiitaunionin hyvinvointikertomus 2013– 2016, 2017–2020	13
	4.3 Pihtiputaan vapaa-ajanpalveluiden kehittäminen.....	14
	4.4 Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä, Pihtiputaan hyvinvointiohjelma 2017–2020.....	15
	4.5 Liikuntapaikkarakentamiseen liittyvät aloitteet	16
	4.6 Voimaa vanhuuteen	16
	4.7 Paikallinen liikuntakenttä	17
	4.7.1 Kunnalliset liikuntapalvelut	17
	4.7.2 Urheiluseurat	19
	4.7.3 Kyläseurat ja muut järjestöt, 4H, Seurakunnat	19
	4.7.4 Liikunta-alan yritykset, yksityiset toimijat, harrastelijaporukat	19
5	Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 viitekehys kuviona	21
6	Opinnäytetyön toteutus ja tulokset.....	22
	6.1 Opinnäytetyön toteutus	22
	6.2 Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020	29
7	Johtopäätökset ja pohdinta.....	36
8	Lähteet.....	39
	Liitteet	

1 Johdanto

Tervetuloa liikuntamatkalle pikkasen parempaan periferiaan — Viitasaarelle ja Pihtiputaalle — mummoviisauden ja elämänilon piiriin. Kuntiin, jotka sijaitsevat pohjoisessa Keski-Suomessa. Kuntien välinen etäisyys kuntakeskustoista laskettuna on 38 km. Viitasaari on kaupunki, jossa on 6607 asukasta (tilanne 31.12.2016, Tilastokeskus). Pihtiputaan kunnassa on asukkaita 4202 (tilanne 31.12.2016, Tilastokeskus). Yhdessä kunnat muodostavat Wiitaunionin.

Wiitaunionin kuntien eli Viitasaaren ja Pihtiputaan palvelutuotanto on järjestetty yhteiseksi kummankin kunnan vahvuuksia hyödyntäen. Yhteisten toimintojen koordinoiva ja valmisteleva elin on kuntaparin työvaliokunta, joka valmistelee esitykset edelleen kuntien hallituksen yhteiskokoukselle. Palvelutuotannon työnjako on seuraava:

- Viitasaari: perusturva, tekninen toimi ja ympäristötoimi
- Pihtipudas: sivistystoimi, maataloushallinto ja hallinnon tukipalvelut.

Kuntaparin molemmat kunnat ovat itsenäisiä omine kaupungin- ja kunnanvaltuustoineen ja -hallituksineen. (Viitasaaren kaupunki N.d.a.)

Opinnäytetyöni aihe on Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020. Aiempi Wiitaunionin liikuntaohjelma on ollut voimassa vuoteen 2017 saakka, joten työ on ajankohtainen ja välttämätön toimeksiantajalle. Toimeksiantajanani on Wiitaunionin sivistystoimi ja teen työni toimeksiannon toteuttajana sekä Pihtiputaan kunnan työntekijänä (vapaa-aikatoimen koordinaattori). Valmis ohjelma hyväksytään Wiitaunionin sivistyslautakunnassa sekä molempien kuntien (Pihtiputaan kunta, Viitasaaren kaupunki) valtuustoissa.

Sote- ja maakuntauudistuksen on tarkoitus astua voimaan vuoden 2020 alusta ja kuntien tehtäväksi jää muun muassa kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Liikunnalla on tärkeä rooli tässä tehtävässä. Liikuntaohjelman tuleekin ohjata kuntien liikunta-toimia tulevaan sote- ja maakuntauudistukseen niin, että sen astuessa voimaan kunnissa on selkeä suunnitelma, kuinka tätä ennaltaehkäisevää hyvinvointityötä tehdään liikunnan avulla. Liikuntaohjelman tulee myös ohjata toimenpiteisiin, joilla varmistetaan tulevaisuudessa kunnille jaettavissa oleva maksimaalinen HYTE-kannustinraha. Toimintaa tulee kehittää niin, että siinä otetaan huomioon indikaattorit, joiden perusteella kuntien HYTE-kannustinrahaa maksetaan.

Liikuntaohjelmassa tarkastellaan liikuntakentän tämänhetkistä tilannetta. Ohjelmassa otetaan huomioon kunnissa laaditut ja voimassaolevat ohjelmat ja strategiat, joissa liikunta, terveys, ennaltaehkäisevä työ ja hyvinvointi ovat painopistealueina. Siinä otetaan huomioon myös käynnissä olevat hankkeet (esimerkiksi Voimaa vanhuuteen). Liikuntaohjelman tulee osaltaan mahdollistaa ja tukea näiden painopistealueiden toteutumista poikkisektorisesti. Ohjelmassa määritellään kuntien liikuntatoimien painopisteet tuleville vuosille ja toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi. Nämä toimenpiteet aikataulutetaan sekä vastuutetaan ja niille määritellään toteutumisen seurantamenetelmät. Liikuntaohjelmassa laaditaan myös liikuntapaikkarakentamisen investointisuunnitelma vuosille 2018–2020 Viitasaaren kaupungille. Pihtiputaan kunnan liikuntapaikkarakentamisen investointisuunnitelman laatii Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä kesäkuun 2018 loppuun mennessä.

Opinnäytetyön tulee osaltaan saavuttaa myös koulutuskohtaisia osaamistavoitteita. Liikuntaohjelman laatiminen kohdistuu erityisesti liikunnan yhteiskunta-, johtamis- ja yrittäjäosaamisen tavoitteisiin. Henkilökohtaisena tavoitteenani on vahvistaa osaamistani liikunta-alan organisaatioiden asiantuntija- ja esimiestehtävissä. Toivon opinnäytetyöprosessin tuovan itselleni vielä laajempaa näkemystä liikuntakulttuurin ja -palveluiden lähtökohtaisiin kehitysnäkymiin. Ammattikorkeakoulujen yhteisistä osaamistavoitteista liikuntaohjelman laatimisen toivon vahvistavan työyhteisöosaamistani työn johtamisen ja asiantuntijatehtävissä itsenäisesti työskentelemisen näkökulmasta. Yhteisten osaamistavoitteiden innovaatio-osaamisen suhteen uskon, että taitoni toteuttaa tutkimus- ja kehittämishankkeita soveltamalla alan olemassa olevaa tietoa ja menetelmiä vahvistuu opinnäytetyöprosessin aikana. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, n.d.)

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Tutkimusongelma ja opinnäytetyötä ohjaavat kysymykset

Työelämän tutkimusaiheet nousevat sen omista käytännöistä. Tavoitteena on saada käytännön hyötyä kehittämiseen, toimintaan ja päätöksentekoon. (Vilka 2015, 58.)

Opinnäytetyön tavoitteena on laatia Wiitaunionille liikuntaohjelma 2018–2020, jossa otetaan huomioon paikallinen liikunnan kenttä, paikalliset ja alueelliset strategiat ja ohjelmat laajennettuna valtakunnallisiin tietokantoihin, hankkeisiin sekä sote- ja maakuntauudistukseen. Ohjelmassa tarkastellaan sekä paikallisia olosuhteita ja liikunnan kenttää, kuten myös huomioidaan Wiitaunionin kunnissa käynnissä olevat liikunta- ja hyvinvointihankkeet (esimerkiksi Voimaa vanhuuteen ja Pihtiputaan hyvinvointityö). Valtakunnallisia lähteitä, joita hyödynnetään opinnäytetyössä, ovat kuntien hyvinvointikertomukset, TEAviisarin (terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä) kuntakohtaiset tulokset verrattuna valtakunnallisiin tuloksiin sekä voimassa oleva liikuntalaki. Lisäksi huomioidaan liikunnan koko Keski-Suomea koskevat ohjelmat ja hankkeet (Meijän polku, Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia - Visio 2020). Ohjelman laadinnassa huomioidaan sote- ja maakuntauudistus ja sen valmistelun eteneminen erityisesti Keski-Suomen osalta. Liikuntaohjelma ohjaa vuosina 2018–2020 kuntien liikuntatoimien työtä sekä on päättäjille päätöksenteon tukena ja ohjaavana asiakirjana liikuntaan liittyvissä päätöksissä.

Opinnäytetyössä haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Kuinka Wiitaunionin liikuntaohjelmassa 2018–2020 ennakoidaan tuleva sote- ja maakuntauudistus huomioiden kuntiin jäävä ennaltaehkäisevä hyvinvointityö liikunnan avulla ja kuinka toimenpiteissä huomioidaan HYTE-kannustinrahan maksimaalinen saanti?
- Millaiset liikuntatoimien toimenpiteet ja liikuntapaikkarakentamisen investointisuunnitelmat edesauttavat molempien kuntien strategioiden, Wiitaunionin hyvinvointikertomuksen ja Pihtiputaan hyvinvointiohjelman tavoitteiden toteutumista?
- Kuinka Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020 jalkautetaan toimintaa ohjaavaksi asiakirjaksi?

2.2 Lähestymistapa, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät

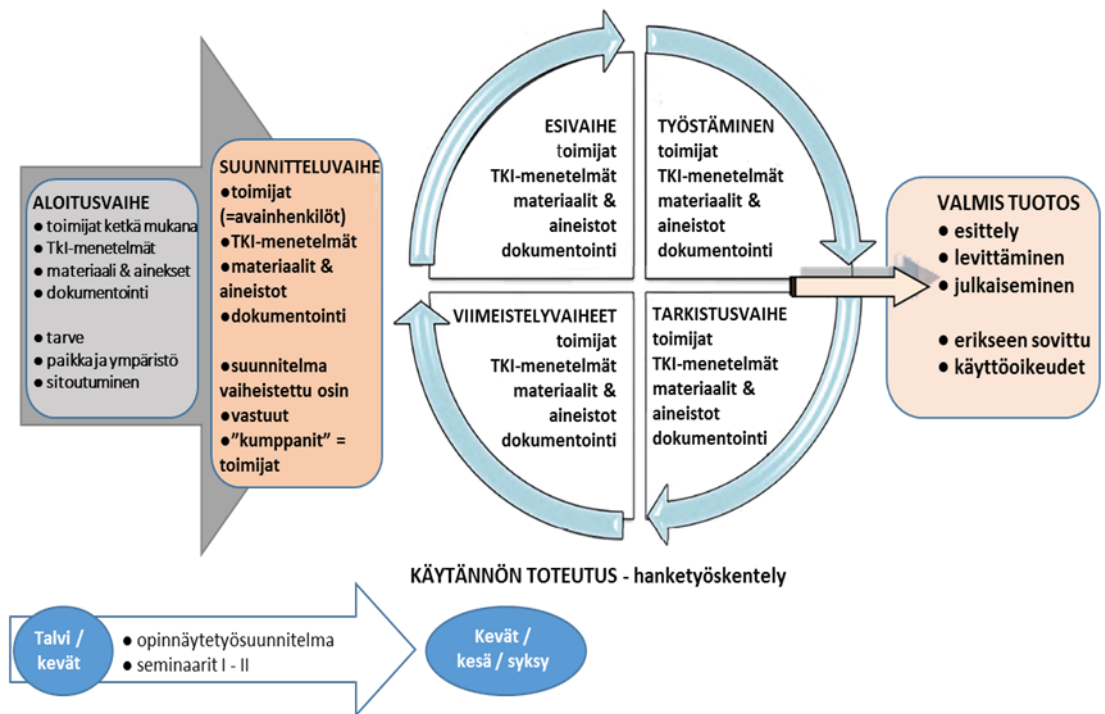
Tutkimusta lähestytään kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää ja tutkia sitä kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä löytää tai paljastaa tosiasioita. Aineisto kootaan todellisissa tilanteissa ja sitä tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkimusmetodeina kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään muun muassa haastatteluja, osallistuvaa havainnointia ja dokumenttien analyysiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 157, 160.)

Valitsin tutkimusmetodiksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen, koska Wiitaunionin liikuntaohjelma kuvaa Wiitaunionin liikuntatoimia niiden todellisissa tämän hetken tilanteissa. Lisäksi tarkoituksena on suunnitella muutosprosessi, joka valmistelee liikuntatoimet vuoteen 2020, jolloin sote- ja maakuntaudistus astuu voimaan. Liikuntaohjelma kuvaa liikuntatoimien tavoitetilaa vuosina 2018–2020 määrittellen tavoitteita ja muutosprosessin toimenpiteitä kyseiselle ajanjaksolle. Muutokset toteutetaan liikuntaohjelman voimassaoloaikana ja sen toteutumista arvioidaan vuosittain. Lopullinen liikuntaohjelman arviointi tapahtuu ohjelmakauden päätyttyä, kun uutta liikuntaohjelmaa laaditaan.

Aineistonkeruumenetelmänä ovat valmiit dokumentit, koska saatavilla on sopivaa aineistoa, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin ja ohjaavat liikuntaohjelmaa haluttuun suuntaan. Aineistonkeruumenetelmässä hyödynnän viiden vuoden työkokemustani Pihtiputaan kunnan vapaa-aikatoimen koordinaattorina. Minulla on paljon niin sanottua hiljaista tietoa kunnallisesta liikuntatoimesta, joten sopivien aineistojen löytäminen on luonnollista. Yhdessä valmiissa dokumentissa (Vapaa-ajan palveluiden kehittämien Pihtiputaalla) on sisällään muita aineistoja, esimerkiksi erilaiset kyselyt ja kuulemiset, joihin tarvittaessa pystyn palaamaan niiden alkuperäisessä muodossaan.

Analyysimenetelmänä käytän tekstien (valmiiden dokumenttien) havainnointia. Kaikki ihmisen tuottama tekstimateriaali sopii havainnoinnin kohteeksi. Organisaatioilla, kaupungeilla ja yrityksillä on monenlaista hyvää tutkimusmateriaalia, kuten kirjatut strategiat, päätökset, muistiot ja vuosikertomukset. Tutkimusongelman, -kysymysten ja tavoitteiden avulla määritellään, mitä havainnoidaan. Tutkimusaineistosta kerätään tutkimusongelman kannalta tärkeät havainnot. Tavoitteena on, että asia ymmärretään aineiston avulla sekä että sen avulla voidaan muodostaa mielekäs tulkinta. (Vilka 2015, 146–150.)

Tutkimuskysymykset ohjaavat sitä, mitä dokumenteista havainnoidaan. Etsin dokumenteista vastauksia tutkimukselle asetettuihin kysymyksiin.

Kuva 1 Kehittämistyön konstruktivistinen malli (Salonen 2012).

Opinnäytetyöni toteuttamiseen olen valinnut Kari Salosen konstruktivistisen mallin, joka on esitetty kuvassa 1. Mallissa olennaista on huolellinen suunnittelu, vaiheistaminen, toiminnassa oppiminen, osallisuus, tutkimuksellinen kehittämisote ja monipuolinen menetelmäosaaminen. (Salonen 2013, 20.)

Konstruktivistinen malli jakautuu seuraaviin eri vaiheisiin:

Aloitusvaihe (idea hankkeesta)

Aloitusvaihe laittaa liikkeelle koko kehittämistyön. Aloitusvaiheessa ilmaistaan kehittämistarve, kehittämistehtävä ja toimintaympäristö. Aloitusvaiheessa on myös ajatus mukana olevista toimijoista sekä heidän osallistumisesta ja sitoutumisesta työskentelyyn. (Salonen 2013, 16–17.)

Wiitaunionin liikuntaohjelman aloitusvaihe oli tarve uudelle liikuntaohjelmalle, koska entinen ohjelma oli laadittu vuosille 2013–2017. Sivistystoimen toimialajohtaja teki asiasta viranhaltijapäätöksen ja samalla nimesi työryhmään Viitasaaren vapaa-aikatoimenjohtajan. Samaisessa viranhaltijapäätöksessä ilmaistiin asiat, jotka rajaavat ja samalla tarkentavat opinnäytetyötä (muun muassa alueena Wiitaunioni, valmistautuminen maakuntauudistukseen). Opinnäytetyöprosessin muut vaiheet kuvataan kohdassa 6.1.

3 Liikuntaohjelmaa ohjaavat valtakunnalliset tekijät

3.1 Liikuntalaki

Voimassaoleva liikuntalaki on astunut voimaan 10.4.2015. Liikuntalain tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveyttä, fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, liikunnan kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta, huippu-urheilua, liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita sekä eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa. (Liikuntalaki 2015 § 1.)

Kunnan vastuulle määritellään liikuntalailla paikallisten edellytysten luominen. Nämä paikalliset edellytykset ovat liikuntapalveluiden ja terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan järjestäminen, kansalaistoiminnan (mukaan luettuna seuratoiminta) tukeminen sekä liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpito. Liikuntalaissa painotetaan yhteistyötä kuntien järjestämistä vastuualueiden osalta. Liikuntalakiin sisältyy myös kuntalaisten kuuleminen sekä kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden arvioiminen. (Liikuntalaki 2015 § 5.)

Kunnille myönnetään valtionosuutta liikuntatoiminnan käyttökustannuksiin. Lisäksi kunnan on mahdollista saada valtionavustusta liikuntapaikkarakentamiseen. (Liikuntalaki 2015 § 2, 13.)

3.2 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote- ja maakuntauudistuksessa

Kunnan tehtävät hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä

Kunnilla säilyy vastuu väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Tähän liittyvät kunnan tehtävät pysyvät samoina kuin tähänkin asti:

- kunnan asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden sekä niihin vaikuttavien tekijöiden seuraaminen väestö-ryhmittäin
- kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä toteutetuista toimenpiteistä raportointi valtuustolle vuosittain
- kerran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus valtuustolle

- paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin perustuvat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet
- hyvinvointi- ja terveysvaikutusten ennakoarviointi ja huomioon ottaminen
- kunnan palveluissa toteutettujen toimenpiteiden seuraaminen
- hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahojen nimeäminen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävien koordinoinnin luonteva paikka on kuntien keskushallinnossa, jolloin voidaan varmistaa poikkihallinnollisuuden toteutuminen myös muutosvaiheessa. Lisäksi kuntien ja maakunnan yhteistyö on toteutettava niin, että maakunnissa oleva sosiaali- ja terveydenhuollon osaaminen ja tietopohja tukee kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehostamisen perusajatuksena on, että kuntia, maakuntia, sote-palvelujen tuottajia ja väestöä kannustetaan tekemään hyvinvointia ja terveyttä edistäviä päätöksiä ja valintoja. Kannustimia on informaatio-ohjaus, rahalliset sekä ei-rahalliset kannustimet. Maakunnilta kunnille tuleva tuki on sitä, että maakunnat tarjoavat kunnille tukea hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Tämän lisäksi kunnille on tarjolla rahallinen kannustin, niin sanottu. HYTE-kerroin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

3.2.1 HYTE-kerroin

HYTE-kerrointa esitetään käytettäväksi kuntien valtiosuuden perustana. Hyvinvointi ja terveys ovat yhteydessä kuntien hoidettaviksi jääviin tehtäviin, kuten koulutukseen, liikunta-, ruoka- ja kulttuuripalveluihin sekä kaavoitukseen. Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on suunnitelmallista ja aktiivista toimintaa, joka tarvitsee toteutuakseen pysyvät rakenteet. Pysyviä rakenteita ovat esimerkiksi poikkihallinnollisuus, hyvinvointityöryhmät, sitoutuminen hyvinvointitavoitteisiin, kuntalaisten hyvinvoinnin seuranta ja riittävät resurssit. Kuntien palkitseminen vaikuttavasta hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä on tärkeää, koska se on edellytyksenä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvun hillitsemiselle. Kunta voi omalla toiminnallaan vaikuttaa kertoimeen ja sen

perusteena oleviin indikaattoreihin. Tiedot ja näin ollen kerroin päivitetään vuosittain kaikista kunnista.

Kerroin muodostuu toimintaa kuvaavista indikaattoreista, joita on kymmenen kappaletta peruskoululle, kymmenen kappaletta liikuntatoimelle sekä yhdeksän kappaletta kuntajohdolle. Nämä indikaattorit mittaavat nykytilannetta. Toimintaa kuvaavat indikaattorit perustuvat pääosin Terveyden- ja hyvinvoinninedistämisenlaitoksen terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmää varten kunnilta suoraan kerätyistä tiedoista (TEA-tiedot) sekä Tilastokeskuksen kunnilta keräämiin tietoihin. TEA-tietoja kerätään kunnilta kahden vuoden välein. Tulosindikaattorit puolestaan mittaavat muutosta. Ne edustavat eri ikäryhmiä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Tämänhetkisen suunnitelman mukaan HYTE-kertoimen perusteella jaettava valtionosuus on keskimäärin 10,4 euroa/asukas. Enimmillään se on 12,2 euroa ja alimmillaan 6,0 euroa asukasta kohden. Mediaaniarvo on 9,6 euroa/asukas. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Pihtiputaan kunnassa on tehty periaatepäätös hyväksymällä Pihtiputaan hyvinvointiohjelman 2017–2020, että kunta tavoittelee maksimaalista HYTE-kertoimeen perustuvaa kannustinrahaa (Pihtiputaan kunnanvaltuusto 2017.) Tämänhetkisen tiedon mukaan raha olisi jaossa ensimmäisen kerran vuonna 2020.

3.3 TEAviisari

TEAviisari on verkossa oleva vertailutietopalvelu. Se tuo esille kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Palvelu tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistyön suunnittelua ja johtamista. Terveydenedistämisenaktiivisuuden ulottuvuudet kuvaavat toimintaa eri näkökulmista. Nämä näkökulmat ovat sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus ja muut ydintoiminnot. Tietoja voi vertailla kunnan tai alueen terveydenedistämisenaktiivisuutta seuraavilla toimialoilla: kokonaistulos, kuntajohto, peruskoulu, lukiot, ammatilliset oppilaitokset, liikunta, perusterveydenhuolto ja ikääntyneiden palvelut. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

3.4 Keski-Suomen liiton Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia — visio 2020

Strategia on kehittyvä toiminta-malli, jonka tehtävänä on toteuttaa visio. Strateginen perusta muodostuu arvoista, toiminta-ajatuksista ja ydinosaamisesta. Vision tehtävänä on kuvata sitä, millainen organisaatio haluaa olla tulevaisuudessa. Visio vastaa kysymykseen: ”Minne suuntaamme?” Arvot ovat sisäisiä toimintaa ohjaavia periaatteita, joiden tulisi ohjata käytännön työssä tehtäviä ratkaisuja. Arvot vastaavat kysymykseen: ”Miksi teemme tätä työtä?” Toiminta-ajatus antaa organisaatiolle olemassa-olon oikeutuksen ja ohjaa vahvasti toimintaa. Se vastaa kysymykseen: ”Miksi olemme olemassa?” Strategian laadinnan yhteydessä on olennaista pohtia, millaisella osaamisella saamme visiomme toteutettua. Ydinosaaminen määrittelee organisaation strategisen osaamisen. Ydinosaaminen muodostuu yksilöiden osaamisen kautta. Se vastaa kysymykseen: ”Mitä sellaista osaamme, joka on ainutlaatuista, on asiakkaillemme lisäarvoa tuottavaa ja luo uusia mahdollisuuksia tulevaisuudessa?” (Tuomi ym. 2009, 25–55.)

Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategian visiot ovat seuraavan kuvan mukaiset:

VISIO 1. HYVÄÄ FIILISTÄ JA ITSENSÄ VOITTAMISTA (Toimenpiteet 1–6)

”Keski-suomalaiset ovat aktiivisia, hakevat elämyksiä ja voivat hyvin. Maakunnan liikuntatarjonta kattaa eri ikäryhmät ja tarjoaa monipuolisesti liikuntaa erilaisiin tarpeisiin. Toimintaan on helppo tulla mukaan, eivätkä liikuntataidot ole esteenä osallistumiselle. Maakunnassa toimitaan hyvässä yhteistyössä yli perinteisten sektorirajojen. Keski-Suomi on liikunta- ja urheilutoiminnassaan edelläkävijän maineessa.”

VISIO 2. OLOSUHEISTA POTKUA LIIKUNTAAN (Toimenpiteet 7–9)

”Keski-Suomi tunnetaan liikuntamyönteisestä maankäytönsuunnittelusta. Maakunnan liikuntaolosuhteet houkuttelevat liikkumaan; kevyenliikenteenväylät ovat ahkerassa käytössä ja lähiliikunta- paikoilta kuuluu kisailun ja leikin ääniä. Virkistys-alueverkostot ovat eheät ja tarjolla on vaativia reittejä sekä helppokulkuisia osuuksia. Hippos-Kampus alue on valtakunnallisesti merkittävä huippu-urheilun valmennus ja tutkimuskeskus, joka palvelee myös monipuolisesti harrasteliikuntaa.”

VISIO 3. MENESTYSTARINOITA JA TÄHTIHETKIÄ (Toimenpiteet 10–11)

”Liikunnan ja urheilun rooli maakunnan vetovoimatekijänä on vahva. Keski-Suomi houkuttelee puoleensa liikunnan huippuammattilaisia ja liikuntakoulutus sekä tutkimus ovat laadukasta ja tuloksellista. Omintakeiset urheilutapahtumat vetävät puoleensa kasvavaa, uskollista kannattajajoukkoa ja liikuntamatkailuyritykset houkuttelevat matkailijoita tarjoamalla kiinnostavia palveluita.”

VISIO 4. LIIKUNNAN ÄÄNI KUULUVIIN (Toimenpiteet 12–14)

”Liikunnan ja urheilun tarpeet huomioidaan laajalaisesti päätöksenteossa ja eri toimijat ovat sitoutuneet edistämään liikunnallisia tavoitteita. Liikunnan ja urheilun vahva asema maakunnan kehittämisessä näkyy ja kuuluu - Liikunta puhuttelee keskisuomalaisia.”

Kuva 2 Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategian visiot

Visioiden saavuttamiseksi on kirjattu 15 toimenpidettä, joista kymmeneen toimenpiteeseen kunta on merkitty yhdeksi toimijatahoksi. Nämä toimenpiteet ovat seuraavat:

- Huolehditaan ikääntyvien liikuntamahdollisuuksista
- Madalletaan liikuntatoimintaan osallistumista tekemällä liikunta houkuttelevaksi
- Panostetaan seuratoiminnan laatuun. Urheiluseurat ovat maakunnan urheilun kivijalka
- Turvataan lasten ja nuorten monipuoliset harrastusmahdollisuudet
- Elinympäristö aktivoi liikkumaan

- Turvataan riittävät resurssit
- Liikuntamyönteistä maankäyttösuunnittelua
- Kehitetään kilpa- ja huippu-urheilua
- Panostetaan liikuntamatkailuun
- Liikkumisen tärkeys näkyy päätöksenteossa.

(Keski-Suomen liitto 2012.)

3.5 Meijän polku-edistämislake 2017–2047

Meijän polku — liiku ja huilaa Keski-Suomessa (2017–2047) on 30 vuoden aikajänteeeseen tähtäävä kansanterveyden ja hyvinvoinnin edistämislake. Meijän polulla keskisuomalaisten hyvinvoinnin edistämiseen keskitytään neljän teeman, eli liikunnan, levon, luonnon ja yhteisöllisyyden kautta. Meijän polun tavoitteena on terveempi ja hyvinvoiva Keski-Suomen väestö. (Meijän Polku 2018.)

Meijän polkua on ollut valmistelemissa ja suunnittelemassa Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Keski-Suomen Biopankki, Likes, Keski-Suomen liikunta, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto sekä Metsähallituksen luontopalvelut. Meijän polku on laittanut liikkeelle haasteen jokaiseen kuntaan, jossa osallistujat miettivät, millaisia hyvinvointitekoja itse voisi arjessa toteuttaa. Toimintatappoina ovat esimerkiksi erilaiset tapahtumat. Lisäksi Meijän polussa on tarkoitus hyödyntää liikunta- ja hyvinvointiteknologiaa. (Meijän Polku 2018.)

4 Liikuntaohjelmaa ohjaavat paikalliset tekijät

4.1 Hyvinvointipalvelut kuntastrategioissa

Viitasaaren kaupungin strategian 2017–2020 mukaan toimivat ja laadukkaasti rakennetut hyvinvointipalvelut tukevat kaupunkiyhteisön ja koko kaupunkiyhteisön elinvoiman kehittymistä. Kaupungin vision mukaan Viitasaari on rohkeasti innovatiivinen ja elinvoimainen, luonnonläheisyyttä tarjoava vetovoimaisten palvelujen kaupunki. Kaupungin visiosta on johdettu strategiset päämäärät, jotka ovat elinvoima, hyvinvointi, johtaminen ja talous. Elinvoiman lisääntymistä tavoitellaan mm. nostamalla Viitasaaren luonnonvarat vahvuudeksi. Tähän on toimenpiteiksi mainittu luontomatkailun puitteiden kehittäminen (reitistöjen kehitys ja kirkkosaaren vaelluspolku). (Viitasaaren kaupungin strategia 2017.)

Pihtiputaan kunnan strategiassa vuosille 2017–2021 yhtenä kunnan missiona on hyvinvointia ja elinvoimaa. Sen sijaan visiossa ja toimenpiteissä ei tätä hyvinvointiasiaa konkretisoida. Palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa on maininta laadukkaista vapaa-ajan palveluista sekä otsikon: ”Kunnan hyvinvoinnin edistäminen” alla on maininta Wiitaunionin hyvinvointikertomuksen painopistealueet. Elinvoima -mission alla yhtenä toimenpiteenä on mainittu koulutuksen, vapaa-ajan, kulttuurin ja harrastusten tarjontaan panostaminen monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. (Pihtiputaan kunta 2017.)

2. Kuntalaisten hyvinvointia parannetaan

- a** edistämällä kuntalaisten liikunnallista elämäntapaa
- b** torjumalla yksinäisyyttä ja vahvistamalla nuorten sosiaalisuutta
- c** tukemalla yhdistys- ja yhteisötoimintaa
- d** lisäämällä / tukemalla kuntalaisten osallisuutta.
- e** turvaamalla sosiaali- ja terveydenhuollon lähipalveluita

Toimenpiteitä edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi:

a Lisätään lähiliikuntapaikkoja ja kehitetään jo olemassa olevia, tuetaan seuratoimintaa, vahvistetaan moniammatillista yhteistyötä viranomaisten yhteistyötä (sote-) ennaltaehkäisevänä

b Nuorten neuvonta- ja terveyspalvelut ja -tarkastukset (kaupungille töihin tulevat nuoret työterveyden piiriin, etsivän nuorisotyön asiakkaille terveystarkastus)

- POKE:n / JAO:N yksiköiden säilyttäminen ja kehittäminen
- Viitasaari-talon rakentaminen yhteistyössä POKE:n kanssa
- Opiskelijoiden asuntopiirien parantaminen
- Henkilöliikennejärjestelmän selvittäminen liikennelain muutoksen myötä

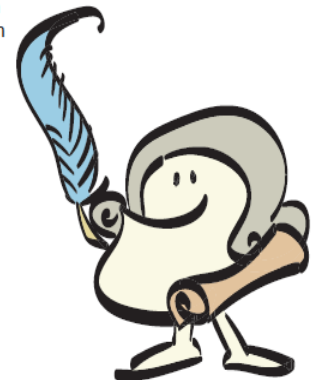
c Säilytetään kolmannen sektorin avustusten (kyläyhdistykset, kulttuuritoimi yms.) taso nykyisellään

- Kaupunki välirahoittaa kyläyhdistysten kehittämishankkeita
- Seurakuntien –yhteistyön tiivistäminen (hyvän tahdon Viitasaari –toiminnan kehittäminen ja monipuolistaminen)
- Varhaisen tuen mallin käyttöönotto - perheiden, lasten ja nuorten tuki (mihin kohtaan kohdistetaan)

d

- Osallistamalla luodaan osallisuutta
- Tuetaan vaikuttamistoimintaa
- Digitaalisten osallistumismahdollisuuksien hyödyntäminen
- Yhteisöllisyyden edistäminen

e Kulttuurin, kirjaston ja kansalaisopiston rooli, toimintakyvyn ylläpito! Henkisen hyvinvoinnin ylläpito keskiön.

Viitasaari kaupunkistrategia 2017

Kuva 3 Hyvinvointi päämäärä Viitasaaren strategian mukaan (Viitasaaren kaupunki 2018.)

4.2 Wiitaunionin hyvinvointiryhmä, Wiitaunionin hyvinvointikertomus 2013–2016, 2017–2020

Hyvinvointikertomus kuvaa tiivisti kunnan hyvinvointia ja terveyttä sekä niiden edistämistä. Laaja hyvinvointikertomus laaditaan kerran valtuustokaudessa ja sitä päivitetään vuosittain.

Hyvinvointikertomus on tiivis kuvaus hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niiden edistämisestä. Sitä käytetään suunnittelun, seurannan, arvioinnin ja raportoinnin työkaluna. Se ohjaa kunnan hyvinvointipolitiikkaa. Hyvinvointikertomuksessa kartoitetaan hyvinvoinnin tämänhetkinen tilanne, laaditaan näiden pohjalta painopistealueet, tavoitteet ja toimenpi-

teet. Hyvinvointikertomukseen kootaan myös kunnan hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen liittyvät asiakirjat ja ohjelmat, jotka ohjaavat kunnan toimintaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen laitos 2017.)

Wiitaunionissa on kuntien yhteinen hyvinvointiryhmä, jonka toimikausi on valtuustokausi. Hyvinvointiryhmässä on edustus jokaisesta hallintokunnasta ja lautakunnasta sekä molemmista kunnista. Työryhmän sihteerinä ja asiantuntijana toimii Keski-Suomen sairaanhoitopiirin perusterveydenhoidon yksikön hyvinvointikoordinaattori. Hyvinvointiryhmä on laatinut Wiitaunionin hyvinvointikertomuksen vuosille 2013–2016, tehnyt siitä vuosittaisen arvioinnin ja raportoinnin sekä evästännyt uutta, valtuustokauden 2017–2020 hyvinvointiryhmää. Uuden hyvinvointikertomuksen laadinta on aloitettu eikä se ehdi valmistua Wiitaunionin liikuntaohjelmaan 2017–2020. Vuosien 2017–2020 hyvinvointikertomuksen painopistealueiksi on kuitenkin määriteltä edellisen kertomuksen painopistealueet:

- Aukkaiden omaehtoisen terveyden edistämisen vahvistaminen
- Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy
- Työllisyyden lisääminen ja syrjäytymisen ehkäisy.

Hyvinvointikertomuksen 2013–2016 painopistealueiden tavoitteissa ja toimenpiteissä oli paljon liikuntatoimeen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä. (Wiitaunionin hyvinvointiryhmä 2014.) Nyt jää nähtäväksi, millaiseksi uusi hyvinvointikertomus muodostuu näiden osalta. Vuosien 2017–2020 Wiitaunionin hyvinvointikertomus huomioidaan tulevissa Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 päivityksissä.

4.3 Pihtiputaan vapaa-ajanpalveluiden kehittäminen

Vapaa-ajanpalveluiden kehittäminen oli valtuustokauden 2013–2017 yksi kuntastrategiaan kirjattu painopistealue. Vuonna 2014 järjestettiin useita kyselyitä (luottamushenkilöt, yrittäjät ja messutapahtumaan osallistujat) erilaisista vapaa-ajan palveluiden kehittämiseen liittyvistä investoinneista. Samana vuonna tehtiin kuntalaisille liikuntakysely, joka osaltaan tuki myös tätä vapaa-ajanpalveluiden kehittämiseen liittyvää kyselyä. Kehittämiseen liittyen Pihtiputaalla järjestettiin useita kuulemistilaisuuksia (kuntalaisille, urheiluseuroille, nuorisovaltuustolle, lapsiparlamentille, vanhusneuvostolle ja elinkeinoryhmälle) hankkeen eri vaiheissa. Alussa investointivaihtoehtoja oli vertailtavissa 22 kappaletta,

joista jatkoon pääsi 10 kappaletta. Työryhmä kävi myös tutustumassa useassa eri kunnassa palveluihin, joita kyselyissä oli noussut esille. Eri kuulemistilaisuuksien ja kyselyjen perusteella kehittämiskokonaisuus alkoi kiteytyä ns. hyvinvointikeskukseksi, jossa olisi keilahalli, kuntosali, kiipeily-/boulderointiseinä, lasten peuhapaikka, kahvio sekä tiloja hyvinvointialan yrityksille (mm. kampaamot, hierojat). Kyseisen keskuksen sijoittamista jo olemassa oleviin tiloihin tutkittiin perusteellisesti, mutta erityisesti keilahalli asetti tilalle vaatimuksia, joita ei niissä ollut. Näin ollen suunnitelmat etenivät vaiheeseen, jossa hyvinvointikeskukselle suunniteltiin uudisrakennusta. Hankkeessa selvitettiin myös erilaisia rahoitusmahdollisuuksia niin rakentamiseen kuin toiminnan pyörittämiseenkin liittyen. Samoin toiminnan pyörittämistä mietittiin hyvin monesta eri näkökulmasta. (Laine-Rissanen 2016.)

Hanke kaatui kunnanhallituksessa ennen kunnanvaltuuston käsittelyä, jonka johdosta pian hankkeen kaatumisen jälkeen tehtiin valtuustoaloite. Valtuustoaloitteen pohjalta perustettiin Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä.

4.4 Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä, Pihtiputaan hyvinvointiohjelma 2017–2020

Wiitaunionin hyvinvointiryhmän lisäksi Pihtiputaalle perustettiin valtuustokauden loppuun (2016–2017) oma Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä, jonka tehtäväksi kuului mm. laatia Pihtiputaalle hyvinvointiohjelma. Uusi työryhmä perustettiin myös valtuustokaudelle 2017–2020. Sen tehtävänä on muun muassa päivittää hyvinvointiohjelmaa, ottaa kantaa investointisuunnitelmiin sekä aikatauluttaa ne investoinnit, jotka on kirjattu hyvinvointiohjelmaan, ottaa kantaa saapuneisiin aloitteisiin sekä tehdä muita sille osoitettuja tehtäviä.

Pihtiputaan hyvinvointiohjelmassa on kuvattu tulevaa sote- ja maakuntauudistusta, kunnan roolia tämän uudistuksen jälkeen sekä HYTE-kerrointa. Hyvinvointi on jaoteltu ohjelmassa eri ikäkausiin ja toimenpiteet on jaoteltu kunkin ikäluokan kohdalla edellytyksiä luoviin, ylläpitäviin sekä palauttavien toimenpiteisiin. Lisäksi ohjelmassa ja sen liitteessä on esitelty karkein kustannusarvioin pääasiassa liikuntapaikkarakentamiseen liittyviä investointeja. (Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä 2017.)

4.5 Liikuntapaikkarakentamiseen liittyvät aloitteet

Viitasaaren kaupunginvaltuuston päätöksen 12.2.2018 § 3 mukaan Liikuntapaikkarakentaminen otetaan huomioon valtuustokaudelle päivitettävässä Wiitaunionin liikuntaohjelmassa, jolloin liikuntapaikkojen kehittämistä, suunnittelua ja rakentamista on mahdollisuus toteuttaa pitkäjänteisemmin ja hankkeita priorisoiden. Wiitaunionin liikuntaohjelmassa on Viitasaaren osalta liikuntapaikkarakentamisen investointisuunnitelma 2018–2020 (Viitasaaren kaupunginvaltuusto 2018.). Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmän tehtäväksi on annettu mm. päivittää hyvinvointiohjelmaa, ottaa kantaa investointisuunnitelmiin sekä aikatauluttaa investoinnit kesäkuun 2018 loppuun mennessä. Lisäksi työryhmälle on osoitettu liikuntapaikkarakentamiseen liittyviä aloitteita, jotka se käsittelee myös kesäkuun loppuun mennessä. Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020 noudattaa Pihtiputaan osalta näinollen Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvän työryhmän esittämää investointisuunnitelmaa, jonka kunnanvaltuusto hyväksyy syksyllä 2018.

4.6 Voimaa vanhuuteen

Voimaa vanhuuteen on Ikäinstituutin koordinoima iäkkäiden terveysliikuntaohjelma, jonka päämääränä on edistää kotona asuvien, toimintakyvyltään heikentyneiden ikäihmisten (75+) itsenäistä selviytymistä ja elämänlaatua terveysliikunnan avulla. Pääpaino on voima- ja tasapainoharjoittelulla, ulkoilulla ja liikuntaneuvonnalla. (Ikäinstituutti N.d.)

Ikäinstituutin mentorointi tarjoaa tukea ja ohjausta iäkkäiden terveysliikunnan kehittämiseen. Aihealueita ovat mm. liikuntaneuvonta, voima- ja tasapainoharjoittelu, senioritanssi sekä ulkoilu. Työtä tehdään julkisen sektorin ja järjestöjen poikkisektorisella yhteistyöllä. Mentorointikunnat saavat Ikäinstituutilta mm. tukea, koulutusta ja materiaalia hyvien käytäntöjen eteenpäinviemiseksi. (Ikäinstituutti N.d.)

Pihtiputaan kunta on valittu Voimaa vanhuuteen mentorointikunnaksi vuosiksi 2016–2019. Mentorointikunnaksi haetaan ja vuosittain valitaan uusia mentorointikuntia hakijoiden joukosta. Viitasaaren kaupunki on ilmoittautunut Voimaa vanhuuteen tutuksi ja tavaksi -kärkihankekunnaksi vuosiksi 2017–2018.

Kärkihankkeessa kohderyhmä ja toimintatavat ovat samat, kuin mentorointiohjelmassa, mutta kärkihankekunnat eivät saa Ikäinstituutin mentorointiapua. Kärkihankkeessa vietään ja juurrutetaan hyviä käytäntöjä osaksi kunnan toimintaa. (Ikäinstituutti N.d.)

Pihtiputaalla on tehty Voimaa vanhuuteen kehittämissuunnitelma 2016–2019. Tämä kehittämissuunnitelma on Wiitaunionin liikuntaohjelman liitteenä.

4.7 Paikallinen liikuntakenttä

4.7.1 Kunnalliset liikuntapalvelut

Liikuntatoimi

Molempien Wiitaunionin kuntien kohdalta voidaan todeta, että liikuntatoimen tehtävänä on pääsääntöisesti hallinnoida ja koordinoida kunnan liikunnan kokonaisuutta. Varsinaista liikuntaa kunnan liikuntatoimet järjestävät lähinnä silloin, jos tarjonnassa on selvä puutos ja siihen on käytettävissä resurssia. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi kansalaisopiston loma-ajat, jolloin ohjattuun liikuntaan tulisi muutoin tauko. Viitasaarella on uimahalli, jossa järjestetään ohjattua liikuntaa. Pihtiputaalla vastaavasti liikuntatoimi ohjaa liikuntaa muun muassa Voimaa vanhuuteen -hankkeessa sekä satunnaisesti myös muutoin. Lisäksi liikuntatoimet järjestävät muutamia liikuntatapahtumia ja -tempauksia vuosittain.

Molemmissa kunnissa on yksi liikunnasta vastaava viran-/toimenhaltija, joiden työkuvaan kuuluu vastata muistakin vapaa-aikapalveluiden yksiköistä. Viitasaaren uimahallilla on esimies ja kolme uinninvalvoja-uinninopettajaa. Vapaa-aikatoimessa on yksi yhteinen vapaa-aikatoimen kanslisti.

Liikuntatoimen vuosibudjetit ovat Viitasaarella 721.000 euroa ja Pihtiputaalla 230.000 euroa. Lisäksi Pihtiputaalla on budjetoitu vuodelle 2018 Voimaa vanhuuteen -hankkeeseen 9200 euroa. Pihtiputaalla kunnan liikuntatilat ovat maksuttomia, Viitasaarella kaupungin liikuntatilat ovat pääsääntöisesti maksuttomia alle 18-vuotiaille, muille käyttäjille ne ovat maksullisia. Hurrikaani -keinoonurmihalli on maksuton paikallisille, ulkopuolisilta peritään maksu. Voimailusalit ovat maksullisia kaikille. Uimahallin ryhmät ovat maksullisia eli uintimaksun lisäksi peritään ryhmän ohjausmaksu. Kansalaisopiston järjestämissä vesijumpissa on kansalaisopiston kurssimaksu. Molemmissa kunnissa peritään esimerkiksi

kesäaikana pidettävistä jumpista maksut. Viitasaaren laskettelurinne on maksullinen, rinneestä on hoitosopimus yrittäjän kanssa. Viitasaaren Tennis ry ylläpitää kaupungin tenniskenttää, jonka käytöstä se perii maksun.

Molemmat kunnat tukevat urheiluseuroja avustuksilla. Viitasaarella myönnetään vuosittain liikuntatoimen avustuksia 36.000 euroa (vuonna 2018), josta 10.000 euroa on lasten ja nuorten liikunnan erityisavustuksiin. Vuonna 2018 Pihtiputaalla otetaan käyttöön uusi avustusjärjestelmä, jossa myönnettävien avustusten kokonaissumma on vuonna 2018 75.500 euroa. Jää nähtäväksi, kuinka suuri osa kyseisestä summasta jaetaan liikuntaan. Nämä avustukset jaetaan avustussäännön mukaisesti. Lisäksi molemmissa kunnissa jaetaan vuosittain stipendejä pääasiassa SM -tasolla menestyneille urheilijoille erillisen stipendisäännön mukaisesti.

Viitaseudun opisto

Viitaseudun opiston toiminta-alueena on Viitasaaren kaupunki ja Pihtiputaan kunta. Kansalaisopisto on Pihtiputaan kunnan omistama ja se on merkittävä Wiitaunionin alueen liikunnan järjestäjä. Opetusta annetaan yhteensä liikunnassa ja tanssissa lukuvuonna 2017–2018 Pihtiputaalla 297 tuntia ja Viitasaarella 409 tuntia. Viitaseudun opistossa on päätoiminen liikunnan opettaja, jonka vastuualueisiin kuuluvat liikunnan opetuksen lisäksi liikunnan kokonaisuuden suunnittelu sekä Wiitaunionin soveltavan liikunnan koordinointi. Liikunnan tuntiopettajia on lukuvuonna 2017–2018 yhteensä 10 henkilöä. Tämän lisäksi tanssin opetuksessa on 4 tuntiopettajaa. Viitaseudun opiston liikunnan opetus noudattaa Viitaseudun opiston liikunnan opetussuunnitelmaa.

Kurssipalautetta saadaan suoraan opiskelijoilta ja opettajilta. Tämän lisäksi keväällä ennen seuraavan lukuvuoden kurssien suunnittelua kysytään kurssitoiveita esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Liikunnan ja tanssin kurssit arvioidaan kolmen vuoden välein Hellewi -järjestelmän kautta, jonka kautta tullutta palautetta hyödynnetään kurssien suunnittelussa ja opiston toiminnan kehittämisessä.

Perusopetus, lukio, varhaiskasvatus ja nuorisotoimi

Koulut järjestävät iltapäivätoimintaa ja -kerhoja, joista osa on liikunnallisia. Wiitaunionin kouluista suurin osa on mukana Liikkuva koulu -hankkeessa. Varhaiskasvatuksessa on huomioitu valtakunnalliset liikuntasuosituksot. Nuorisotoimet järjestävät satunnaisesti mm. retkiä liikunnallisiin kohteisiin.

Perusturvan toimialan eri yksiköt

Molemmissa kunnissa perusturvan eri yksiköt (terveyskeskus, kotihoito, vammaispalvelut ja päivätoiminta) järjestävät liikuntaa. Nämä ryhmät ovat mainittu kuntien soveltavan liikunnan kalentereissa 2018.

Soveltava liikunta (erityisliikunta)

Wiitaunionin soveltavan liikunnan koordinointi on yhdistetty kansalaisopiston päätoimisen liikunnanopettajan työnkuvaan. Tämän lisäksi Wiitaunionissa on soveltavan liikunnan moniammatillinen työryhmä, jonka tehtävänä on muun muassa pohtia soveltavan liikunnan kysymyksiä sekä hankkia kokemuksia tästä toimintamallista. Wiitaunionin liikuntaohjelman liitteeksi tulee vuoden 2018 Viitasaaren ja Pihtiputaan soveltavan liikunnan kalenterit.

Molemmissa kunnissa liikuntapaikkojen hoito on teknisen toimen alaisena. Kunnalliset liikuntapaikat ovat varsinaisen liikuntaohjelman liitteenä. Näiden lisäksi molemmissa kunnissa on runsaasti luontoreitistöjä ja muita kohteita luonnossa liikkumiseen.

4.7.2 Urheiluseurat

Urheiluseuratoiminta on molemmissa kunnissa aktiivista. Urheiluseurojen rooli korostuu erityisesti lasten ja nuorten liikunnassa sekä kilpailutoiminnassa. Liikuntaohjelman liitteenä on luettelo Viitasaaren ja Pihtiputaan urheiluseuroista.

4.7.3 Kyläseurat ja muut järjestöt, 4H, Seurakunnat

Molemmissa kunnissa on runsaasti erilaisia järjestöjä ja yhdistyksiä, joissa liikunta on osa säännöllistä ohjelmaa. Näitä ovat muun muassa 4H -yhdistys, MLL, potilas- ja kansanterveysjärjestöt, eläkeläisjärjestöt ja kyläyhdistykset. Lisäksi eri seurakunnat järjestävät molemmissa kunnissa liikuntaa.

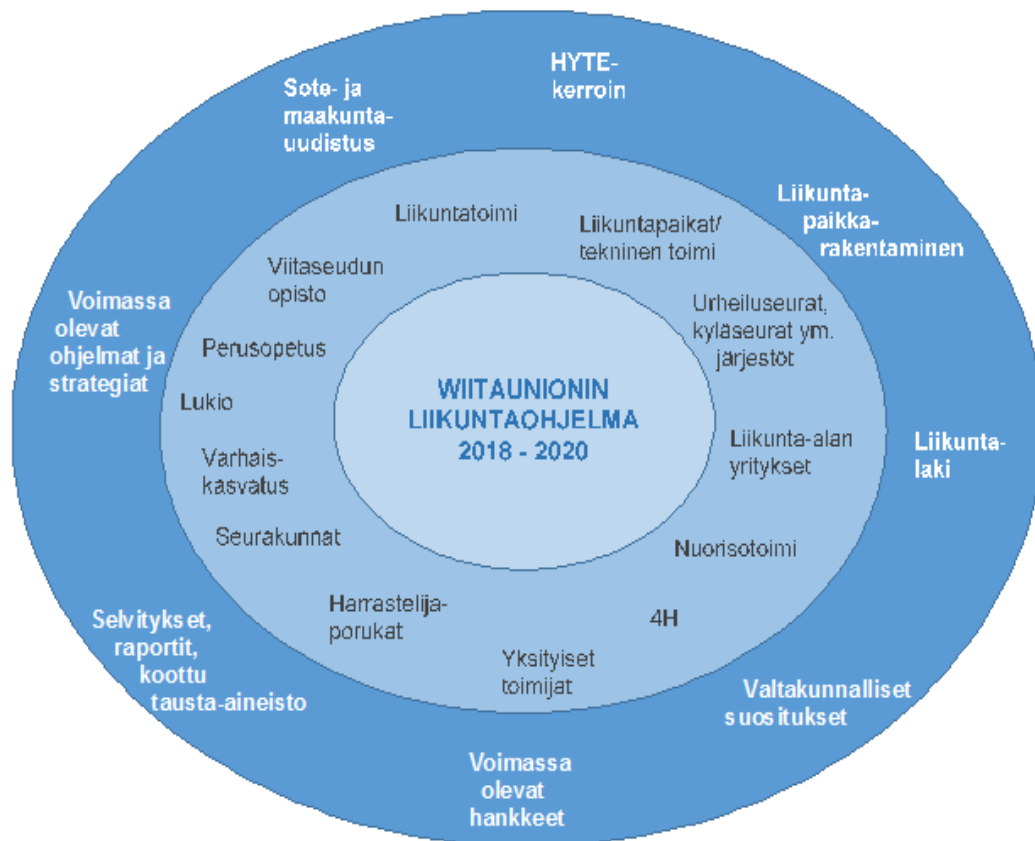
4.7.4 Liikunta-alan yritykset, yksityiset toimijat, harrastelijaporukat

Viitasaarella toimii yksityinen keilahalli ja kaksi fysioterapia -yritystä, joista annetaan liikunnanohjausta ja -neuvontaa. Pihtiputaalla toimii myös neljä fysioterapiayritystä, joista

saa liikunnanohjausta ja -neuvontaa. Molemmissa kunnissa on paljon harrastelijaporoja, jotka käyttävät muun muassa salivuoroja ahkerasti. Näissä liikkuu viikoittain runsaasti ihmisiä.

5 Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 viitekehys kuviona

Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 viitekehysten voi kiteyttää kuvion avulla, josta selviää mistä näkökulmista Wiitaunionin liikuntaohjelmaa 2018–2020 on tarkasteltu. Kuviossa uloimmalla kehällä ovat valtakunnalliset liikuntaohjelmaa ohjaavat tekijät. Keskikehällä ovat paikalliset tekijät, jotka ohjaavat liikuntaohjelmaa. Kehämuodostelma tiivistyy itse ytimeen, joka on Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020.

Kuva 4 Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 viitekehys

6 Opinnäytetyön toteutus ja tulokset

6.1 Opinnäytetyön toteutus

Suunnitteluvaihe (hankeidean kirkastaminen)

Opinnäytetyö noudattelee aiemmin mainittua Salosen konstruktivistista mallia. Suunnitteluvaiheessa hankkeelle tehdään kehittämissuunnitelma, tässä tapauksessa opinnäytetyösuunnitelma. Suunnitelmasta ilmenee tavoitteet, ympäristö, toimijat, vaiheet, TKI -menetelmät, materiaalit ja aineistot, tiedonhankintamenetelmät sekä dokumentoitavat. Huolellinen suunnittelu on tärkeää. (Salonen 2013, 17.)

Tämän opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa laadittiin opinnäytetyösuunnitelma, joka esitettiin oppilaitokselle, toimeksiantajalle ja työryhmälle. Saadut palautteet huomioitiin varsinaisessa opinnäytetyössä. Opinnäytetyösuunnitelma noudattelee Kajaanin ammattikorkeakoulun opinnäytetyösuunnitelma ohjetta.

Esivaihe (kentälle siirtyminen)

Esivaiheessa siirrytään ympäristöön, jossa työskentely toteutuu. Esivaihe on yleensä lyhyt. (Salonen 2013, 17.) Tässä opinnäytetyössä esivaihetta ei ollut.

Työstövaihe (käytännön toteutus eli toimeenpano)

Konstruktivistisen mallin mukaan työstövaiheessa realisoituvat kaikki kehittämishankkeen osatekijät (toimijat, menetelmät, materiaalit ja aineistot sekä dokumentointitavat). Tämä on vaiheista pisin ja vaativin, mutta ammatillisen oppimisen kannalta se on tärkeä vaihe. Työstövaiheessa tulee esiin muun muassa suunnitelmallisuus, vastuullisuus, itsenäisyys, epävarmuuden sieto, sitkeys ja itsensä kehittäminen. Tässä vaiheessa opinnäytetyön tekijä tarvitsee palautetta, ohjausta ja vertaistukea ammatillisen kehittymisen ja kehittämishankkeen onnistumisen näkökulmasta katsottuna. (Salonen 2013, 18.)

Wiitaunionin liikuntaohjelman laatimisen tässä vaiheessa syvennyin käytettävissä olevaan materiaaliin tarkemmin ja valitsin käytettävät menetelmät. Työstövaiheessa erotin myös varsinaisen liikuntaohjelman koko opinnäytetyöstä. Aineistosta tuli poimia asiat, jotka tuli liikuntaohjelmassa ottaa huomioon ja osaltaan vastasivat opinnäytetyölle asetettuihin kysymyksiin. Näiden perusteella laadin kuntien liikuntatoimille liikuntaohjelma -suunnitelman, johon kirjasin tavoitteet, toimenpiteet, aikataulun, vastuutuksen, resurssit

ja seurannan. Esittelin suunnitelman työryhmälle ja tein näiden pohjalta korjaukset ja laadin varsinainen liikuntaohjelman.

Laadullisen tutkimuksen toteutuksessa aineiston koko ei ole määräävä tekijä vaan sen laatu. Tavoitteena on, että aineisto auttaa asian ymmärtämisessä ja mielekkään tulkinnan tekemisessä. (Vilkkä 2015, 150.) Tässä opinnäytetyössä aineiston kattavuus määrittyi tutkimusongelman ja opinnäytetyötä ohjaavien kysymysten kautta. Toimeksiantajan ennakkoon asettama toimeksiantosopimus määritteli, mitä liikuntaohjelmassa tulee ottaa huomioon, jolloin aineiston voi luokitella harkinnanvaraiseksi näytteeksi. Harkinnanvaraisessa näytteessä päätetään ennen tutkimusaineiston keräämistä tutkimusongelman ja tavoitteiden avulla kriteerit, joiden perustuen tutkimusaineisto kootaan (Vilkkä 2015, 151.) Työkokemukseni perusteella osasin arvioida millainen aineisto vastaa opinnäytetyölle asetettuihin kysymyksiin ja mistä aineistoa on saatavilla.

Aineiston keruun jälkeen kävin jokaisen aineiston läpi tutkimuskysymysten valossa: löytyykö aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiin ja millaisia ne ovat? Samalla pohdin, mitä kyseinen vastaus tarkoittaa paikallistasoon sovellettuna. Paikallistasossa tuli ottaa huomioon käytettävissä olevat resurssit, olemassa olevat toiminnan rakenteet, tehdyt päätökset ja toimintakulttuuri. Käytettävissä olevia resursseja ei voi lisätä, tehtyjä päätöksiä ei voi ohittaa, mutta toimintakulttuuriin ja jollain tasolla toiminnan rakenteita voi muuttaa, joka kuuluu myös kehittämistutkimuksen luonteeseen. Kävin läpi jokaisen yksittäisen kohdan/lauseen, joka koskee kuntien liikuntatoimia ja vertaisin sitä tämänhetkiseen tilanteeseen. Jos asia on jo tällä hetkellä hoidossa, kyseistä asiaa ei tarvitse huomioida kehittämisen näkökulmasta toimenpiteinä, vaan kyseiset asiat voidaan todeta olevan kunnossa. Asiat, joita ei tällä hetkellä ole vielä huomioitu liikuntatoimien toiminnassa tutkimuskysymysten näkökulmasta, ovat nostettu tuloksiin. Tuloksissa on pohdittu, kuinka asia voitaisiin hoitaa huomioiden olemassa olevat resurssit ja tehdyt päätökset. Kyseisen analyysin jälkeen vastauksia on tutkittu kokonaisuudessaan tutkimuskysymysten valossa ja muodostettu toimenpidetaulukko, johon on määritelty tutkimuskysymyksestä painopistealue, tavoitteet kyseiselle painopisteelle, määritelty toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä nimetty vastuutaho, käytettävissä olevat resurssit, aikataulu sekä arviointi toimenpiteiden toteutumisen seurantaan.

Alla oleva tuotantosuunnitelma kuvaa aineiston käsittelyä:

Aineisto	Poimittavat asiat	Analysointi	Vastuhenkilö	Aikataulu
HYTE-kerroin	Liikuntatoimen indikaattorit, muutosta kuvaavat indikaattorit, kevyempänä toteamisena kuntajohdon ja perusopetuksen indikaattorit	Mitä toimenpiteitä vaatii, mitkä ovat jo olemassa olevia käytäntöjä, mitä käytäntöjä tulisi kehittää	Kati	Viikko 11–12/2018
TEA-viisari	Kuntien tämän hetkinen tilanne verrattuna HYTE-kertoimeen ja muihin kuntiin	Katso edellinen	Kati	Viikko 11–12/2018
Keski-Suomen liikunnan ja urheilun strategia + Meijän polku	Toimenpiteet visioiden saavuttamiseksi	Mitä toimenpiteitä vaatii, mitkä ovat jo olemassa olevia käytäntöjä, mitä käytäntöjä tulisi kehittää	Kati	Viikko 11–12/2018
Wiitaunionin hyvinvointikertomus 2013–2016, raportit hyvinvointikertomuksesta, evästys uudelle hyvinvointiryh-	Painopistealueet, toimenpiteiden miettiminen uuteen kertomukseen liittyen, mitä työryhmä on tehnyt/miettinyt uuteen hyvinvointikertomukseen	Mitä ovat liikuntatoimen toimenpiteet kyseisille painopistealueille	Kati, Jormalta työryhmän terveiset	Viikko 11–12/2018. Jorma: tiedot Katilla viikko 11/2018

Aineisto	Poimittavat asiat	Analysointi	Vastuhenkilö	Aikataulu
mälle, uuden hyvinvointiryhmän muistiot, hyvinvointikertomus.fi				
Viitasaaren kaupunki-strategian liikunta- ja hyvinvointitavoitteet	Konkreettiset toimenpiteet	Toimenpiteiden palasteleminen konkretiaksi ja aikataulutus liikuntaohjelmaan	Jorma	Tiedot Katilla viikko 11/2018
Pihtiputaan kunnan strategian liikunta- ja hyvinvointitavoitteet	Hyvinvointitavoitteet	Liikuntatoimen toimenpiteet kyseisiin tavoitteisiin	Kati	Viikko 11–12/2018
Pihtiputaan hyvinvointiohjelma 2017–2020, Pihtiputaan hyvinvointiryhmän muistiot ja työkentely	Ikäryhmäkohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet, jotka koskevat liikunta-toimea. Työryhmän valitsemat investoinnit ja ohjelman päivitys kesäkuussa 2018	Toimenpiteet liikuntaohjelmaan	Kati, Jorma kevään kokousten osalta	Viikko 11–12/2018, Jorma Tiedot Katilla viikko 11/2018

Aineisto	Poimittavat asiat	Analysointi	Vastuhenkilö	Aikataulu
Pihtiputaan voimaa vanhuuteen kehittämissuunnitelma 2016–2019	Voimaa vanhuuteen työn kehittämistavoitteet	Toimenpiteet liikuntaohjelmaan	Kati	Viikko 11–12/2018
Kuntaan tulleet aloitteet	Koskeeko liikuntatoimea, liikunta- paikkarakentamista (PP hyvinvointiryhmä, VTS liikuntaohjelma)	Mitkä otetaan mukaan investointiohjelmaan, miten aloitteisiin vastataan	Jorma (VTS)	Viikko 11–12/2018, Jorma tiedot Katilla viikko 11/2018

Taulukko 1. Tuotantosuunnitelma

Tarkistusvaihe (arviointi)

Arviointia tehdään konstruktivistisen mallin joka vaiheessa, mutta sen erottaminen omaksi erilliseksi vaiheeksi tunnustaa sen tärkeän roolin osaksi opinnäytetyötä. Tarkistusvaiheessa toimijat arvioivat yhdessä syntynyttä tuotosta ja palauttavat sen mahdollisesti takaisin työstövaiheeseen tai siirtävät sen viimeistelyvaiheeseen. Usein tämä voi olla kerta-luontoinen. (Salonen 2013, 18.)

Tarkistusvaiheessa opinnäytetyö oli sisällöllisesti valmis. Työryhmä kokoontui arvioimaan Wiitaunionin liikuntaohjelmaa. Sivistystoimen toimialajohtaja oli samana päivänä ollut Viitasaaren tarkastuslautakunnan kuultavana ja toi sieltä nousseet terveiset Wiitaunionin uuteen liikuntaohjelmaan. Tarkastuslautakunnan terveiset olivat yhteneväiset laadittuun liikuntaohjelmaan. Työryhmä totesi myös, että Wiitaunionin liikuntaohjelma vastaa sille annettua toimeksiantoa ja siinä on huomioitu toimeksiannossa määritellyt asiat.

Viimeistelyvaihe (hiominen & karsiminen)

Viimeistelyvaiheeseen on syytä varata aikaa ja usein se on vaativa. Toiminnallinen oppimisympäristö on viimeisteltävä ja se sisältää niin itse tuotoksen kuin opinnäytetyön raportoinnin viimeistelyn. (Salonen 2013, 18.) Viimeistelyvaiheessa hiottiin sekä Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018 - 2020, että opinnäytetyö. Tässä vaiheessa työryhmä ei osallistunut työskentelyyn.

Valmis tuotos (päättös, esittäminen & levittäminen)

Kehittämishankkeessa syntyy usein joku konkreettinen tuotos, kuten esimerkiksi opas, esite tai toimintapäivä (Salonen 2013, 19).

Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020 meni valmiina tuotoksena sivistyslautakunnan hyväksyttäväksi 15.5.2018, jossa se hyväksyttiin. Tämä on myös opinnäytetyöprosessin päätös. Sivistyslautakunnan hyväksymisen jälkeen liikuntaohjelma menee vielä Viitasaaren kaupungin ja Pihtiputaan kunnan hallitukseen ja valtuustoihin hyväksyttäväksi, jonka jälkeen se on Wiitaunionin virallinen toimintaa ja päätöksentekoa ohjaava ohjelma-asiakirja.

Opinnäytetyön kohde

Opinnäytetyön kohteena ovat Viitasaaren kaupungin ja Pihtiputaan kunnan liikuntatoimet, jotka ovat sivistystoimen toimialan yksikköjä. Sivistystoimea johtaa sivistystoimen toimialajohtaja ja Viitasaaren kaupungissa liikuntatoimesta vastaa vapaa-aikatoimen johtaja (virka) ja Pihtiputaalla vapaa-aikatoimen koordinaattori (toimi). Pihtiputaalla virkavastuu liikunnan osalta on sivistystoimen toimialajohtajalla.

6.2 Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020

Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020 koostuu seuraavista osa-alueista:

- liikuntaohjelmaa ohjaavat valtakunnalliset tekijät, joissa on huomioitu: liikuntalaki, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote- ja maakuntauudistuksessa, HYTE-kerroin, TEAvisari, Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia – visio 2020, Meijän polku 2017–2047
- liikuntaohjelmaa ohjaavat paikalliset tekijät, joissa on huomioitu Viitasaaren kaupungin strategia 2017–2020, Pihtiputaan kunnan strategia 2017–2020, Wiitaunionin hyvinvointiryhmä ja Wiitaunionin hyvinvointikertomus 2013–2016, 2017–2021, Pihtiputaan vapaa-ajanpalveluiden kehittäminen, Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä, Pihtiputaan hyvinvointiohjelma 2017–2120, liikuntapaikkarakentamiseen liittyvät aloitteet, Voimaa vanhuuteen sekä paikallisen liikunnan kentän kuvaus.

Liikuntaohjelma on taustoitettu edellä mainittujen osa-alueiden mukaisesti. Taulukossa 2 kuvataan tavoitteita toimenpiteineen tutkimustuloksista, jotka ovat nousseet valtakunnallisista tekijöistä. Taulukossa 3 kuvataan tavoitteita toimenpiteineen tutkimustuloksista, jotka ovat nousseet paikallisista tekijöistä. Taulukko 4 on Viitasaaren kaupungin liikuntapaikkarakentamisen investointisuunnitelma 2018–2020, jota Viitasaaren kaupunginhallitus edellytti uudelta Wiitaunionin liikuntaohjelmalta.

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Resurssit	Aikataulu	Arviointi	Muita huomioita
Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien tukeminen	Kuulemistilaisuudet isompien hankkeiden suunnittelun yhteydessä	Liikuntatoimi		Kunkin hankkeen yhteydessä	Saadut palautteet	
Seuratoiminnan tukeminen	a. Avustukset b. Seurojen, yhdistysten ja kunnan säännöllinen yhteiskokous c. Seurafoorumi	a. Liikuntatoimi ja sivistyslautakunta b. Liikuntatoimi c. Kuntien liikuntatoimet selvittävät asiaa	a. Talousarviomääräraha	a. PP: Yleisavustukset huhtikuussa, erityisavustukset huhti- ja marraskuussa, VTS: Yleis- ja erityisavustukset huhtikuussa, tarvittaessa myöhemmin uudelleen b. Keväisin c. Syksy 2018	a. PP: Myöntäminen avustuskriteerien mukaisesti, avustusten jakautuminen b. Toteutuneet yhteiskokoukset c. Mahdollisen seurafoorumin käynnistyminen	a. PP: Avustus-sääntö uusittu ja astunut voimaan 2018 c. Pihtiputaalla herätelty asiaa 2015, silloin ei lähtenyt eteenpäin
Liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpito	Investointisuunnitelma hyvinvointiohjelmassa (PP) ja	PP hyvinvointityöryhmä,	Talousarviomääräraha	Investointisuunnitelman mukaan	Toteutuneet investoinnit	

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Resurssit	Aikataulu	Arviointi	Muita huomioita
	liikuntaohjelmassa (VTS)	liikuntatoimi ja tekninen toimi				
Kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin arviointi	Toteutetaan vuosittain, jos on olemassa valmis indikaattorijärjestelmä	WU hyvinvointiryhmä				Raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksen raportoinnin yhteydessä
Avustusmahdollisuuksien selvittäminen ja hyödyntäminen liikuntapaikkarakentamisessa isoissa investoinneissa	Investointisuunnitelman mukaan	PP hyvinvointiryhmä, liikuntatoimet, tekninen toimi yhteistyössä	Talousarviomääräraha	Investointisuunnitelman mukaan	Haetut ja myönnetyt avustukset, toteutuneet investoinnit	
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden seuranta	Toteutetaan, jos on olemassa seurantajärjestelmä, johon saadaan indikaattoritiedot	Hyvinvointiryhmä		Joka toinen vuosi hyvinvointikertomuksen raportoinnin yhteydessä		
Liikuntakyselyn toteuttaminen	Ostopalvelu tai opiskelijayhteistyö	Liikuntatoimet	Talousarviomääräraha	Joka toinen vuosi alkaen kevät 2019	Saadut palautteet	Edellinen tehty 2014

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Resurssit	Aikataulu	Arviointi	Muita huomioita
Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet	Laaditaan jakoperusteet	Liikuntatoimet, sivistyslautakunnan hyväksyminen		Laaditaan kevät 2019, käyttöön syksy 2019 vuoroilla	Toteutuma	
Valtakunnalliset ohjelmasiikirjat käsitellään kuntien johtoryhmissä ja luottamushenkilöhallinnossa	Uudet ohjelmasiikirjat annetaan minipöydissä tiedoksi, tarvittaessa esitellään, keskustellaan ja päätetään toimenpiteistä	Liikuntatoimet		Uusien ohjelmasiikirjojen ilmestyessä	Toimenpiteet	

Taulukko 2. Valtakunnallisista tekijöistä nousseet tutkimustulokset

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Resurssit	Aikataulu	Arviointi	Muita huomioita
Huolehditaan ikääntyvien liikuntamahdollisuuksista	<p>Voimaa vanhuuteen käytännöt vakinaistetaan Pihtiputaalla;</p> <p>a. vertaisohjaaja koulutus ja vertaisohjaajien tukeminen</p> <p>b. tasapaino- ja kuntosaliryhmät</p> <p>c. liikuntaneuvonnan järjestäminen</p> <p>d. ikääntyville sopivat liikuntatilat</p> <p>e. Yhteistyöryhmän kokoontumiset</p>	<p>a. Liikunta-toimi, päivätoiminta, kuntoutus</p> <p>b. kansalaisopisto, liikunta-toimi, päivätoiminta, kuntoutus</p> <p>c. kuntoutus</p> <p>d. PP hyvinvointiryhmä</p> <p>e. Yhteistyöryhmän pj ja sihteeri</p>	<p>a, b, c Voimaa vanhuuteen määräraha</p> <p>d. Talousarviomääräraha investointeihin</p>	<p>Jatkuva</p> <p>e. Kokoukset 2 x syksyllä ja 2 x keväällä</p>	Toteutuma	

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Resurssit	Aikataulu	Arviointi	Muita huomioita
Meijän polkuun osallistuminen	Kuntakohtainen haastekisa, muut tapahtumat	Liikuntatoimi yhteistyössä muiden järjestävien tahojen kanssa		Jatkuva, liikuntatoimet seuraavat hankkeen etene- mistä		

Taulukko 3. Paikallisista tekijöistä nousseet tutkimustulokset

Viitasaaren lähiliikunta-/liikuntapaikkahankesuunnitelma 2018–2020

Vuosi	Hanke	Euroa
2018	Senioripuisto	15000
	Lummeniemi-Savivuori – latuverkoston laajennus	10000
	Urheilukentän pinnoitus	60000
2019	Kuntoportaat	35000
	Voimailusalin kaluston uudistaminen	20000
	Tekojääkokeilu Hurrikaaniin	70000
	Savivuoren hiihtokeskuksen huoltorakennuksen laajennus	20000
2020	Ulkoilu-/Luontoreitti	30000
	Lumitykki	15000
	Kiipeilyseinä Areenalle	
	Miniskeittiramppi	

Taulukko 4. Viitasaaren kaupungin liikuntapaikkarakentamisen investointisuunnitelma 2018–2020

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimus tulee arvioida ja sen tulee olla luotettava. Työelämän tutkimushankkeita arvioivat esim. työelämän toimijat, kuten virkamiehet ja poliittiset päättäjät, tutkimuksen tilaajat ja muut tutkimuksen tekijät. (Vilka 2015, 188.) Wiitaunionin liikuntaohjelman arvioivat opilaitoksen edustajan lisäksi vertaisarvioijat (opiskelijat), toimeksiantaja (sivistystoimi, sivistystoimen toimialajohtaja), virkamies ja kollegani (Viitasaaren vapaa-aikatoimen johtaja) sekä poliittiset päättäjät, kun valmis liikuntaohjelma viedään sivistyslautakuntaan sekä molempien kuntien kunnanhallituksiin ja -valtuustoihin hyväksyttäväksi. Ennen sivistyslautakunnan käsittelyä Wiitaunionin liikuntaohjelma lähetettiin Viitasaaren ja Pihtiputaan vanhusneuvostoille sekä nuorisovaltuustoille lausuttavaksi. Liikuntaohjelma hyväksyttiin 15.5.2018 sivistyslautakunnassa.

Laadullisesta tutkimuksesta arvioidaan sen tulkinnan yleistämismahdollisuutta sekä tutkimuksen luotattavuutta. Tulkinnan yleistäminen tehdään aina tutkimuksen tulkinnasta. Se voidaan tuoda esiin muun muassa väitteenä, ohjeena, yleispätevänä eettisenä periaatteena tai yleisenä kuvauksena merkitysten rakentumisista. Tulkinta syntyy tutkijan, tutkimusaineiston ja teorian vuoropuheluna. Tutkimuksen luotettavuudessa arvioidaan tutkijat tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Luotettavuutta arvioidaan jatkuvasti suhteessa teoriaan, analyysiin, tutkimiseen, tulkintaan, tuloksiin ja johtopäätöksiin. Luotettavuutta arvioidaan myös tutkimuksen toistettavuudella. Laadullista tutkimusta ei voi koskaan toistaa sellaisenaan, koska jokainen tutkimuskokonaisuus on ainutkertainen. Jonkun toisen tutkijan tulisi päätyä vähintään tutkijan tekemään tulkintaan, jos hän löytää sen samoilla tulkintasäännöillä. Teoreettisessa toistettavuudessa lukijan tulisi päätyä samaan lopputulokseen kuin tutkimuksen tekijä. (Vilka 2015, 195–198.)

Tässä opinnäytetyön tulkinnan yleistettävyyttä on arvioitu siten, että tulokset voisivat sopia ohjaamaan myös muiden kuntien liikuntatoimia. Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020 on laadittu huomioiden erityisesti ajankohtaiset sote- ja maakuntauudistukseen liittyvät asiat, kuten HYTE-kertoimen vaikutus kuntatalouteen tulevaisuudessa. Opinnäytetyön tekijän tarkastellessa muutamien muiden kuntien liikuntaohjelmia ja -strategioita, vastaavaa näkökulmaa ei ole huomioitu yhtä laajasti. Kuntien liikuntaohjelmat ja -strategiat on laadittu lähestyessä asiaa toisenlaisista viitekehyksistä.

Tuloksien myötä ajattelutavassa ja näinollen toiminnassa toivotaan tapahtuvan kehitystä ja muutosta. Tätä arvioidaan Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 tulevissa päivityksissä. Tutkimustulosten tulee myös vastata sille asetettuihin tavoitteisiin. Luotettavuutta

arvioidaan tässä opinnäytetyössä jatkuvasti koko tutkimusprosessin ajan kuvaten ja perustellen jokaisessa vaiheessa, miten ja miksi kyseisiin valintoihin on päädytty.

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin paikallista liikunnan kenttää peilaten sitä paikallisiin, maakunnallisiin ja valtakunnallisiin toimintaa ohjaaviin suosituksiin. Molemmissa kunnissa hoidetaan jo suurin osa asioista suositetulla tavalla (esimerkiksi saavuttaakseen maksimaalisen HYTE-kannustinrahan tai täydet pisteet TEAviisarin liikunnan eri osa-alueista). Näitä asioita ei ole kirjattu Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 tavoite- ja toimenpidetaulukoihin. Tavoite- ja toimenpidetaulukoihin ei ole myöskään kirjattu asioita, jotka eivät onnistu tämänhetkisin resursseilla. Osa toimenpiteistä vaativat kunnilta virallisia päätöksiä, jotta asiat voitaisiin hoitaa suositetulla tavalla. Nämä on jätetty myös pois toimenpidetaulukoista. Huomioitavaa on myös, että esimerkiksi saavuttaakseen maksimaalisen HYTE-kannustinrahan, toimintaa kuvaavia indikaattoreita on myös kuntajohdolle ja peruskoululle. Lisäksi on huomioitavaa, että HYTE-kannustinrahan tulosindikaattoreissa tapahtuvaan muutokseen vaaditaan jokaisen toimialan tiedostamista ja toiminnan ohjaamista suuntaan, joka edesauttaa muutoksen tapahtumista parempaan suuntaan. Liikuntaohjelmassa on huomioitu ainoastaan liikunnan osuus kyseisistä asioista.

Alle on koottu lista aineistoista nousseista asioista, jotka eivät ole mahdollista toteuttaa liikuntatoimien nykyisin resursseilla, eikä päätöksenteon menettelytavalla:

- Eri-ikäisten kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden arviointi ja raportointi vuosittain hyvinvointikertomuksessa ikäryhmittäin ja sukupuolittain -> Tarvitaan valtakunnallinen järjestelmä, josta kyseinen indikaattoritieto olisi saatavilla. Liikuntatoimen resursseilla ei ole mahdollista tällaista selvittää.
- Hyvinvointi- ja terveysvaikutusten ennakkovaikutusten arviointi päätöksenteon yhteydessä -> Käyttöönotto vaatii kunnissa päätöksenteon menettelyyn muutosta.
- Pyöräilyn ja kävelyn edistämisen ohjelma tai suunnitelma -> Liikuntatoimen resursseilla ei ole mahdollista laatia. Kyseisten ohjelmien laadinta vaatii monialaista yhteistyötä ja henkilöstöresurssia.
- Liikuntaseuratoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten suhteellisen osuuden säännöllinen seuranta ja raportointi hyvinvointikertomukseen -> Tarvitaan valtakunnallinen järjestelmä, josta kyseinen indikaattoritieto olisi saatavilla. Liikuntatoimen resursseilla ei ole mahdollista tällaista selvittää. Avustusten hakemisen yhteydessä urheiluseuroilta saadaan tietoa, kuinka monta lasta ja nuorta osallistuu

kyseisen seuran toimintaan sekä on jäsenenä urheiluseurassa. Osa lapsista ja nuorista osallistuu useamman urheiluseuran toimintaan.

- Liikkumisryhmät kohdennettuina eri kohderyhmille, muun muassa maahanmuuttajat, työttömät -> Nykyisillä resursseilla ei ole mahdollista järjestää joka kohderyhmälle kohdennettuja liikkumisryhmiä. Suurin osa ryhmistä on sellaisia, että niihin voi integroitua mukaan.
- Panostus liikuntamatkailuun -> Matkailun kehittäminen on Wiitaunionin alueella Witas Oy:n tehtävä. Kunnissa on urheilutapahtumia, kuten Keihäskarnevaalit. Lisäksi Pihtiputaalla panostetaan luontoreitistöihin hankkeen kautta.

Opinnäytetyössä haettiin vastauksia siihen, millaisilla liikuntatoimien toimenpiteillä valmistaudutaan tulevaan sote- ja maakuntaudistukseen varmistuen HYTE-kannustinrahan maksimaalinen saanti. Lisäksi toimenpiteiden tulee edesauttaa kuntien strategioiden, hyvinvointiohjelman ja -kertomuksen toteutumista. Oleellista on myös se, että Wiitaunionin liikuntaohjelma 2018–2020 jalkautuu niin viran- ja toimenhaltijoiden kuin myös päättäjien toimintaa ohjaavaksi asiakirjaksi. Tutkimuksen aikana nämä toimenpiteet löydettiin ja ne kirjattiin taulukkomuotoon, vastuutettiin, aikataulutettiin sekä kirjattiin arvioinnin menetelmä. Näinollen vuosittaisen päivityksen yhteydessä on helppo todeta, toteutuuko Wiitaunionin liikuntaohjelman tavoitteet suunnitellusti. Tämä edesauttaa myös sitä, että on helppo huomata, jos joku tavoitteista jää toteutumatta. Tällöin asiaan voi puuttua ja miettiä esimerkiksi pienempiä osatavoitteita varsinaisiin tavoitteisiin pääsemiseksi. Tällaisessa tilanteessa on myös hyvä pohtia millaisia resursseja tavoitteeseen pääseminen vaatii, jolloin asia voidaan viedä myös kunnalliseen päätöksentekoon. Toivon myös, että liikuntaohjelma toimisi juuri päätöksentekoa ohjaavana asiakirjana, kun mietitään esimerkiksi edellä mainittua resurssointia tai vaikkapa uusia aloitteita, joita kuntiin aika-ajoin tulee.

Opinnäytetyön rajaamisesta johtuen sekä opinnäytetyö prosessin aikana minulla heräsi mieleeni useita jatkotutkimusaiheita, joita voisi tulevaisuudessa tarkastella. Kyseisestä liikuntaohjelmasta jätettiin tietoisesti pois soveltavan liikunnan osuuden tarkempi tarkastelu ja suunnitelma. Soveltava liikunta on vastuutettu eri henkilölle ja lisäksi soveltavan liikunnan kysymyksiä pohtii moniammatillinen työryhmä. Sivistyslautakunnan esittelytekstiin tuli maininta, että Wiitaunionille laaditaan soveltavan liikunnan ohjelma vuonna 2019 ja sen laatimista koordinoisi nimenomainen soveltavan liikunnan ohjausryhmä. Lisäksi voisi olla hyödyllistä laatia varsinaisen liikuntapaikkaohjelma, jossa investointien lisäksi otettaisiin kantaa esimerkiksi nykyisten liikuntapaikkojen peruskorjauksiin sekä mahdollisiin varus-

telutasojen nostoon. Pyöräilyn ja kävelyn edistämisen ohjelma tai suunnitelman puuttuminen nousi myös tutkimuksessa. Lisäksi ajankohtaista olisi laatia vuosien 2018–2020 aikana liikunnan palveluketjumalli yhteistyössä kunnan sivistystoimen ja perusturvan kanssa, joka varmistaisi toimintojen toimivuuden jouhevasti sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen.

Opinnäytetyöprosessin henkilökohtaisena tavoitteenani oli vahvistaa osaamistani liikunta-alan organisaatioiden asiantuntija- ja esimiestehtävissä, laajentaa näkemystäni liikuntakulttuurin ja -palveluiden lähiajan kehitysnäkymiin, vahvistaa työyhteisöosaamistani työn johtamisen ja asiantuntijatehtävissä itsenäisesti työskentelemisen näkökulmasta sekä lisätä taitojani toteuttaa tutkimus- ja kehittämishankkeita soveltamalla alan olemassa olevaa tietoa ja menetelmiä. Vaikka yksittäiset opinnäytetyössä käsittelemäni asiat olivat minulle entuudestaan tuttuja, asioiden tarkemmat sisällöt avautuivat minulle prosessin aikana syvällisemmin. Lisäksi Wiitaunionin liikuntaohjelman 2018–2020 viitekehyksen kautta kokonaisuuden syvällisempi hahmottuminen parani huomattavasti.

Opinnäytetyöprosessissa toteutui erityisesti liikuntakulttuurin ja -palveluiden lähiajan kehitysnäkymien laajentumisen -tavoitteen suhteen erinomaisesti nimenomaan kunnallisesta näkökulmasta. Uskon, että opinnäytetyöprosessi on vahvistanut osaamistani liikunta-alan ja myös muiden alojen organisaatioiden asiantuntija- ja esimiestehtäviin ja antanut valmiuksia toteuttaa tutkimus- ja kehittämishankkeita. Koin opinnäytetyöprosessin erittäin hyödyllisenä ja motivoivana. Uskon sen osaltaan johtuvan aiheen nivoutumisesta ajankohtaiseen viitekehykseen sekä omaan työhöni. Myös opinnäytetyön ohjaus oli ajatuksia selkeyttävää kuten koko opinnäytetyöprosessin suorittaminen oppilaitoksen suunnitelman mukaisesti. Uskon, että tulevaisuudessa tämän tyyppiset kehittämistehtävät ovat helpompi toteuttaa ja toivonkin, että saisin niitä tehdä tulevissa työtehtävissäni.

8 Lähteet

- 1 Hirsjärvi S, Remes P & Sajavaara P. (2008). Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- 2 Ikäinstituutti. N.d. Viitattu 21.2.2018. <http://www.voimaavanhuuteen.fi/voimaa-vanhuuteen-ohjelma/>
- 3 Kajaanin ammattikorkeakoulu. N.d. Opinto-opas, liikunnan ja vapaa-ajan koulutus. Viitattu 15.2.2018. <http://opinto-opas.kamk.fi/index.php/fi/68146/fi/68090>
- 4 Kananen, J. (2015). Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisija -sarja
- 5 Keski-Suomen liitto. (2012). Keski-Suomi liikunnan ja urheilun huippumaakunnaksi: Keski-Suomen liikunta- ja urheilustrategia: Visio 2020. Viitattu 19.2.2018. http://kesli-fi-bin.directo.fi/@Bin/caaaebe500e2bf7e054cdd395f13a87a/1519317566/application/pdf/260906/Keski-Suomen_liikunta-_ja_urheilustrategia.pdf
- 6 Laine-Rissanen, K. (2016). Vapaa-ajan palveluiden kehittäminen Pihtiputaalla. Pihtiputaan kunta. Viitattu 20.2.2018. Intranet
- 7 Nettisivuilta L 390/2015. Liikuntalaki. <https://kamk.finna.fi>, Suomen laki
- 8 Meijän polku. N.d. Meijän polku - liiku ja huilaa Keski-Suomessa 2017 - 2047. Viitattu 19.2.2018. <http://www.meijanpolku.fi/>
- 9 Pihtiputaan hyvinvointiasioiden edistämiseen keskittyvä työryhmä. (2017). Pihti-putaan kunnan hyvinvointiohjelma 2017-2020. Viitattu 19.2.2018. http://www.pih-tipudas.fi/filebank/8415-Pihtiputaan_kunnan_hyvinvointiohjelma_2017_-_2020.pdf
- 10 Pihtiputaan kunta. N.d. Pihtiputaan kunnan strategia 2017 - 2020. Viitattu 19.2.2018. http://www.pihtipudas.fi/filebank/8272-Pihtiputaan_kunstraategia_%28pitka%29.pdf
- 11 Pihtiputaan kunnanvaltuusto. (2017). Pihtiputaan kunnan hyvinvointiohjelma 2017 - 2020. Kunnanvaltuuston päätös. Viitattu 21.2.2018. <http://80.246.162.69/dweb/cgi/DRE-QUEST.PHP?page=meetingi-tem&id=20173219-4>
- 12 Pihtiputaan Voimaa vanhuuteen -yhteistyöryhmä. (2017). Pihtiputaan voimaa vanhuuteen kehittämissuunnitelma. Viitattu 20.2.2018. Intranet.

- 13 Salonen, K. (2013). Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön : Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. <http://julkaisut.tur-kuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- 14 Sosiaali- ja terveysministeriö. (2016). Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote -uudistuksessa. Viitattu 19.2.2018. <http://alueuudistus.fi/documents/1477425/3118184/Hyvinvoinnin+ja+terveyden+edist%C3%A4mi-nen+2016+08+30.pdf/5757363a-ea04-469c-aaee-555f0c410fa9>
- 15 Terveyden- ja hyvinvoinninedistämisen laitos. (2018). Kunnan hyvinvointikertomus. Viitattu 21.2.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/kunnan-hyvinvointikertomus>
- 16 Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (2015). TEAviisari näyttää kunnan terveyden-edistämistyön suunnan. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos THL <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015110516123>.
- 17 Tilastokeskus (2018). Kuntien avainluvut. Viitattu 5.3.2018. <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2017&active1=601>
- 18 Tuomi, L., & Sumkin, T. (2009). Strategia arjessa : Oivalluksia organisaation uudistajille. Talentum. Viitattu 21.2.2018. <https://kamk.finna.fi>, Alma Talent -verkko-kirjahylly
- 19 Viitasaaren kaupunginvaltuusto. (2018). Valtuustoaloite kuntoportaiden rakentamisesta Viitasaarelle. Kaupunginvaltuuston päätös. Viitattu 21.2.2018. <http://80.246.162.69/dweb/cgi/DREQUEST.PHP?page=meeting&id=20183275>
- 20 Viitasaaren kaupunki. (N.d.a) Wiitaunionin organisaatorakenne. Viitattu 10.2.2018. <http://www.viitasaari.fi/kaupunki-ja-hallinto/organisaatio/organisaatio-organisaatorakenne>
- 21 Viitasaaren kaupunki. Viitasaaren kaupunkistrategia 2018 - 2020. Viitattu 22.2.2018. http://www.viitasaari.fi/filebank/8258-Viitasaaren_kaupunkistrategia__2018-2020.pdf
- 22 Vilkkä H. (2015). Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-Kustannus
- 23 Wiitaunionin hyvinvointiryhmä. N.d. Wiitaunionin hyvinvointikertomus 2013 - 2017. Viitattu 20.2.2018. <https://www.hyvinvointikertomus.fi/#/document/pre-view/25753616>
- 24 Wiitaunioni. Wiitaunionin liikuntaohjelma 2013 - 2017. N.d. Viitattu 19.2.2018. http://www.viitasaari.fi/filebank/5970-Wiitaunionin_liikuntaohjelma_2013-2017.pdf